

Republika Srbija
Autonomna Pokrajina Vojvodina
POKRAJINSKI OMBUDSMAN

SPREČAVANJE I ZAŠTITA DECE OD ZLOSTAVLJANJA I ZANEMARIVANJA U OSNOVNIM ŠKOLAMA U AP VOJVODINI

*Istraživanje Pokrajinskog ombudsmana o
primeni Pravilnika o protokolu postupanja
u ustanovi u odgovoru na nasilje,
zlostavljanje i zanemarivanje u osnovnim
školama AP Vojvodine u 2011. godini*

2012.

Sadržaj

1. Definicija osnovnih pojmova.....	1
2. Propisi u oblasti zaštite dece od nasilja.....	2
3. Uloga vaspitno-obrazovnih ustanova u zaštiti dece od nasilja.....	3
4. Tim za zaštitu dece od nasilja, zanemarivanja i zlostavljanja u školama	4
5. Istraživanje	6
Metodologija.....	7
Sadržaj upitnika	7
6. Rezultati istraživanja	7
7. Zaključci	15
8. Preporuke.....	17

Sprečavanje i zaštita dece od zlostavljanja i zanemarivanja u osnovnim školama u AP Vojvodini

Istraživanje Pokrajinskog ombudsmana o primeni Pravilnika o protokolu postupanja u ustanovi u odgovoru na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje u osnovnim školama AP Vojvodine u 2011. godini

1. Definicija osnovnih pojmova¹

Zaštita dece od nasilja predstavlja jedan od ključnih zadataka društva u stvaranju sigurnog okruženja za bezbedno odrastanje u vaspitno-obrazovnim ustanovama. Uspešnost ovog procesa u velikoj meri zavisi od toga kako se nasilje definiše, doživljava od strane zaposlenih, u kojoj meri se ono prepoznaje i sprečava i najzad, na koji način se interveniše u situacijama koje ugrožavaju sigurnost deteta u predškolskoj ustanovi, školi ili učeničkom domu.

Opšti protokol za zaštitu dece od zlostavljanja i zanemarivanja **zloupotrebu deteta** definiše kao sve oblike fizičkog i/ili emocionalnog zlostavljanja, seksualnu zloupotrebu, zanemarivanje ili nemaran postupak, kao i komercijalnu i drugu eksploataciju, što dovodi do stvarnog ili potencijalnog narušavanja zdravlja deteta, njegovog preživljavanja, razvoja ili dostojanstva u okviru odnosa koji uključuje odgovornost, poverenje ili moć. Pored ove, prihvaćene su i definicije četiri posebna tipa zloupotrebe deteta a to su: fizičko zlostavljanje, seksualna zloupotreba, emocionalno zlostavljanje, i zanemarivanje deteta. U nekim klasifikacijama izdvaja se i eksploatacija kao poseban oblik zloupotrebe deteta, a u novije vreme i vršnjačko nasilje.

Fizičko zlostavljanje deteta je ono koje dovodi do stvarnog ili potencijalnog fizičkog povređivanja deteta usled činjenja ili nečinjenja za koje se razumno može smatrati da spada u domen kontrole od strane roditelja ili osobe koja je u položaju da ima odgovornost, moć ili poverenje u odnosu na dete. Pri tome treba praviti razliku između zlostavljanja i nenamerne ozlede, odnosno fizičkih znakova i simptoma koji podražavaju namerno ozleđivanje ali su, zapravo, posledica ili su potpomognuti organskim stanjima od kojih dete pati. Akti zlostavljanja mogu biti jednokratni ili više puta ponavljani.

Primeri fizičkog zlostavljanja mogu biti: udaranje, šutanje, prebijanje, trešenje, grebanje, čupanje, gušenje, vezivanje, davljenje, prisiljavanje da se zauzme položaj koji izaziva bol ili je naročito ponižavajući, bacanje, trovanje, paljenje, posipanje vrućom vodom, izlaganje deteta delovanju vrele pare i sl.

Seksualna zloupotreba deteta je uključivanje deteta u seksualnu aktivnost koju ono ne shvata u potpunosti, sa kojom nije saglasno ili za koju nije razvojno doraslo i nije u stanju da se sa njom saglasi, ili onu kojom se krše zakoni ili socijalni tabui društva.

¹ Definicije pojmova preuzete su iz *Opšteg protokola za zaštitu dece od zlostavljanja i zanemarivanja*, dokumenta koji je 2005. godine objavilo Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalne politike.

Seksualna zlostavljanja deteta ispoljava se kao aktivnost između deteta i odrasle osobe ili drugog deteta koje se, zbog svog uzrasta ili razvoja, nalazi u položaju koji mu daje odgovornost, poverenje ili moć, gde aktivnost ima za cilj da pruži uživanje ili zadovolji potrebe druge osobe.

Seksualnom zlostavljanjem deteta smatra se, takođe, navođenje ili primoravanje deteta na učešće u seksualnim aktivnostima, bilo da se radi o kontaktnim (npr. seksualni odnos, seksualno dodirivanje i sl.) ili nekaktnim (npr. izlaganje pogledu, egzibicionizam i sl.), kao i eksploatatorsko korišćenje deteta za prostituciju ili druge nezakonite seksualne radnje.

Emocionalna zlostavljanja obuhvata propuštanje da se obezbedi razvojno prikladna, podržavajuća sredina, uključujući i dostupnost primarne figure/figure privrženosti, kako bi dete moglo razviti stabilne emocionalne i socijalne sposobnosti koje odgovaraju njegovom ličnom potencijalu. Emocionalna zlostavljanja obuhvata i postupke kojima se vrši omalovažavanje, ocrnjivanje, okrivljavanje bez razloga, kojima se pretilo, zastrašuje, ograničava kretanje deteta, ismejava ili se upražnjavaju drugi oblici nefizičkog, neprijateljskog ili odbacujućeg postupanja.

Emocionalna zlostavljanja podrazumeva vezu između primarnog pružaoca/ili pružalaca nege i deteta u kojoj se detetu nanosi stvarna šteta, odnosno koja može potencijalno biti štetna po dete. Ovo obuhvata razvojno neprikladne, nedovoljne ili nedosledne odnose sa detetom i uključuje: izlaganje zbunjujućim ili traumatskim događajima i okolnostima (npr. porodičnom nasilju), upotrebu deteta za ispunjavanje psiholoških potreba pružaoca nege, aktivno "potkupljivanje" deteta, kao i propuštanje da se unapređuje detetova socijalna adaptacija (uključujući izolaciju).

Zanemarivanje i nemarno postupanje predstavlja propuštanje pružaoca nege - roditelja, bližih detetovih srodnika, vaspitača i nastavnika, odnosno, druge osobe koja je preuzela roditeljsku odgovornost ili obavezu da neguje dete čak i tokom kraćeg vremena (npr. bebisiter), da obezbedi razvoj deteta u svim oblastima: zdravlja, obrazovanja, emocionalnog razvoja, ishrane, smeštaja i bezbednih životnih uslova, a u okviru razumno raspoloživih sredstava porodice ili pružaoca nege, što izaziva ili može, sa velikom verovatnoćom, narušiti detetovo zdravlje ili fizički, mentalni, duhovni, moralni ili društveni razvoj. Ovo obuhvata i propuste u obavljanju pravilnog nadzora i zaštite deteta od povređivanja u onolikoj meri u kojoj je to izvodljivo. Zanemarivanje može biti loše upravljanje razvojnim kapacitetima deteta u kontekstu odrastanja i formiranja ličnosti, neadekvatno zadovoljavanje zdravstvenih, obrazovnih i emocionalnih potreba, a isto tako ono se odnosi i na generalno loše životne uslove koji prete da ometu zdrav fizički i mentalni razvoj deteta u cilju što bolje socijalizacije.

2. Propisi u oblasti zaštite dece od nasilja

*Konvencija o pravima dece*² državu obavezuje da „preduzme odgovarajuće zakonske, administrativne, socijalne i obrazovne mere za zaštitu deteta od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja, povređivanja ili zlostavljanja, zapostavljanja ili nemarnog postupanja,

² Međunarodni dokument usvojen na Generalnoj skupštini UN 20. novembra 1989.

Sprečavanje i zaštita od zlostavljanja i zanemarivanja u osnovnim školama u AP Vojvodini u 2011.

maltretiranja ili eksploatacije, uključujući seksualno zlostavljanje, dok je pod brigom roditelja, zakonskih zastupnika ili bilo koje druge osobe koja se brine o detetu (član 19).

Sa ciljem definisanja uloga, procedura i mera podrške u institucionalnom procesu zaštite dece država je, pored Nacionalnog plana akcije za decu³, u kojem je još 2004. godine kao jedan od strateških ciljeva definisano uspostavljanje sveobuhvatnog sistema za zaštitu dece od zlostavljanja i zanemarivanja u skladu sa načelima Konvencije i poštovanje principa najboljeg interesa deteta, utvrdila sledeća dokumenta:

1. *Opšti protokol za zaštitu dece od zlostavljanja i zanemarivanja (Republika Srbija, Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalne politike, Beograd, 2005.)*
2. *Posebni protokol za zaštitu dece i učenika od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja u obrazovno-vaspitnim ustanovama (Republika Srbija, Ministarstvo prosvete, 2007.)*
3. *Okvirni akcioni plan za prevenciju nasilja u obrazovno-vaspitnim ustanovama (Republika Srbija, Ministarstvo prosvete, 2009.)*
4. *Pravilnik o protokolu postupanja u ustanovi u odgovoru na nasilje (Službeni glasnik RS, br. 30/2010);*

Pored navedenih dokumenata publikacija koju je Centar za prava deteta objavio 2011. odnosi se upravo na detaljno razmatranje koraka koji se primenjuju u procesu zaštite dece od zanemarivanja i zlostavljanja propisane *Opštim protokolom*⁴.

3. Uloga vaspitno-obrazovnih ustanova u zaštiti dece od nasilja

Kada govorimo o ulozi vaspitno-obrazovnih ustanova dovoljno je podsetiti se na činjenicu da gotovo milion dece (i približno isto toliki broj njihovih porodica) svakodnevno pohađa ove ustanove u Srbiji, da u njima radi približno 120.000 zaposlenih te da deca u ovom sistemu provode dugi niz godina.

Prioritetni cilj obrazovnog sistema u procesu zaštite dece od nasilja jeste osposobljavanje zaposlenih da vrše prevenciju, na vreme prepoznaju i pravilno reaguju u onim situacijama koje mogu ugroziti sigurnost dece/učenika. Ovo se odnosi ne samo na prepoznavanje i efikasno reagovanje u situacijama kada se nasilje dogodilo, već i onda kada postoji opravdana sumnja da je dete bilo njemu izloženo (u porodici, od strane zaposlenih ili drugih odraslih osoba). Obrazovno-vaspitne ustanove su, u svakom slučaju, obavezne da deci pruže adekvatnu pomoć i da u tom procesu ostvare konstruktivnu i kvalitetnu saradnju sa porodicom deteta i drugim relevantnim službama. Pored kontinuirane edukacije zaposlenih, od jednake važnosti je da se istovremeno radi na upoznavanju učenika/ka sa načinima postupanja u situacijama

³ Strateški dokument Vlade Republike Srbije usvojen 2004. u kome se definiše opšta politika zemlje prema deci za period do 2015. godine

⁴Publikacija „Zaštita dece od zlostavljanja i zanemarivanja – primena opšteg protokola“ je pripremljena u okviru projekta Zaštita dece od nasilja u Jugoistočnoj Evropi koji realizuje Unicef (Centar za prava deteta, Beograd, 2011.)

kada primete ili dožive nasilje u školi, i ohrabrenju da se obrate osobama koje im mogu pomoći.

Ukoliko se predškolske ustanove, škole i domovi za smeštaj učenika rukovode ovakvim načelima takav pristup omogućiće deci bezbedno odrastanje i adekvatnu zaštitu od svih oblika nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja. Poput odraslih, deca/učenici imaju pravo da se osećaju bezbedno u ustanovama u kojima provode najviše vremena, prostoru u kom najčešće borave - u učionici, hodniku, dvorištu i igralištu svog vrtića ili škole, a dužnost ustanove je da obezbedi uslove bezbednog boravka u njima.

4. Tim za zaštitu dece od nasilja, zanemarivanja i zlostavljanja u školama

Da bi se koraci koji su predviđeni procedurom zaštite dece od nasilja u Republici Srbiji dosledno primenjivali u svim predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama kao i domovima za smeštaj učenika, svaka ustanova je dužna da blagovremeno formira **unutrašnju mrežu zaštite**, odnosno, **tim za zaštitu dece od nasilja, zanemarivanja i zlostavljanja**.

Glavna uloga članova ovog tima jeste budu prvi korak u sprečavanju nasilnog ponašanja i pruže glavnu podršku deci koja se na bilo koji način nađu u ulozi žrtve, koja dožive zlostavljanje ili neki vid zanemarivanja. U cilju što efikasnijeg pružanja podrške članovi ovog tima, pored međusobne koordinacije sarađuju sa zaposlenima u ustanovi, roditeljima, decom/učenicima, obraćaju se relevantnim ustanovama, planiraju, organizuju i upravljaju svim aktivnostima koji se tiču nasilja.

Jedan od prvih zadataka članova tima za zaštitu dece od zanemarivanja i zlostavljanja jeste da blagovremeno **planira mere** koje će tokom godine sprovoditi u cilju prevencije ove pojave. Prema Pravilniku o protokolu postupanja⁵ prevenciju nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja čine *sve one mere i aktivnosti kojima se u ustanovi stvara sigurno i podsticajno okruženje, neguje atmosfera saradnje, uvažavanja i konstruktivne komunikacije*. Aktivnosti koje se mogu primenjivati mogu biti vrlo različite - od fizičkog uređenja prostora, povećanog nadzora nad decom u ustanovi i dvorištu, postavljanja relevantnih vaspitnih ciljeva kroz redovnu nastavu/aktivnosti u vrtiću i vaspitni rad u domovima učenika, utvrđivanja posebnih programa u kojima se uče modeli konstruktivne komunikacije i nenasilnog rešavanja konflikata do uspostavljanja pravila ponašanja i njihove dosledne primene, itd. Osnovni smisao ovih mera jeste da se smanji verovatnoća budućeg nasilja i zaposleni nauče da rano uočavaju i prepoznaju ponašanja koja se mogu karakterisati kao nasilna. Ukoliko se radi o vršnjačkom nasilju, pored planiranja zaštitnih mera za dete koje je trpelo nasilje, neophodno je da se planiraju aktivnosti i za decu koja su se ponašala nasilno ili bila svedoci nasilja.

U zaštiti dece/učenika od nasilja **otkrivanje** predstavlja njegov prvi korak. U nekim situacijama znaci nasilja mogu se prepoznati na fizičkom ili fiziološkom planu (modrice, povrede, pocepana odeća, ali i bolovi u stomaku, glavobolje, problemi sa ishranom...).

⁵ Pravilnik o protokolu postupanja u ustanovi u odgovoru na nasilje (Službeni glasnik RS, br. 30/2010).

Sprečavanje i zaštita od zlostavljanja i zanemarivanja u osnovnim školama u

Međutim, kada dete trpi emocionalno ili socijalno nasilje izuzetno je teško otkriti šta se događa ukoliko ne postoji premisa da je nasilje moguće, ili zaposleni ne naviknu da pojedina ponašanja dovode u vezu sa potencijalnim nasiljem (npr. obrate pažnju na promene u ponašanju deteta, smanjen uspeh u školi, izostajanje sa časova, izbegavanje obaveza, izbegavanje druženja, odbijanje uobičajenih aktivnosti i slično). Upravo se tu ističe značaj ovog tima i svih profesionalaca da u direktnoj komunikaciji sa detetom saznaju šta se događa, identifikuju osobe koje vrše nasilje i izvrše procenu na koji način se detetu-žrtvi najbrže može pomoći.

U direktnoj vezi sa otkrivanjem nasilja jeste i adekvatna **intervencija** u trenutku kada se ono dogodi, odnosno, **reagovanje** u situacijama sumnje, dešavanja nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja ili saznanja da će se ono dogoditi. Kada se dete poveri stručnoj službi, ili neko od zaposlenih posumnja da neko dete/učenik trpi neki vid nasilja (tako što za to sazna od vršnjaka, roditelja ili neke treće osobe) obaveza svih zaposlenih u ustanovi jeste da odmah prekine i zaustavi nasilje i/ili obaveste nadležne u ustanovi, kao i roditelje/staratelje. Način na koji će nasilje zaustaviti zavisi od konkretne situacije (uzrasta, broja uključenih, mesta dešavanja, mogućnosti da se pozove pomoć...). U većini slučajeva za rešavanje konfliktnih situacija dovoljne su kompetencije zaposlenih jer poznavanje učesnika, konteksta tih situacija i okolnosti koje su do njih dovele olakšava konstruktivno razrešenje unutar ustanove. Međutim, da bi se izbegle trajne posledice i sprečilo ponavljanje, u procesu vođenja konsultacija i predlaganja mera zaštite ustanova planira aktivnosti u koje će biti uključena sva deca, i ona koja su trpela nasilje, koja su se nasilno ponašala, kao i deca koja su bila svedoci i posmatrači.

U situacijama koje su naročito opasne i zahtevaju hitno reagovanje obavezno je uključivanje zdravstvenih ustanova, policije i centra za socijalni rad. Ovo se prevashodno odnosi na one situacije u kojima su posledice ozbiljne te postoji rizik od ponavljanja, ili se sumnja da je dete izloženo nasilju, zlostavljanju i zanemarivanju od strane odraslih osoba. Tada upravo tim ima zadatak da utvrdi **spoljašnju zaštitnu mrežu**, odnosno, uključi sve institucije i ustanove koje detetu najbolje mogu pomoći. Koraci koji se tada primenjuju podrazumevaju zaustavljanje nasilja, smirivanje situacije, obezbeđivanje sigurnosti za dete/učenika, zbrinjavanje učesnika, razgovor sa učesnicima i posmatračima uz obaveštavanje roditelja/staratelja, smanjenje rizika od ponavljanja, ublažavanje i otklanjanje posledica, preduzimanje dodatnih akcija zavisno od procene težine nasilja ili konsultaciju sa drugim ustanovama i praćenje efekata preduzetih mera. U tom smislu, tim u konsultacije uključuje zdravstvene ustanove (kada je detetu potrebna medicinska intervencija ili utvrđivanje nastalih povreda), policiju (u slučajevima kada je detetu ugroženo zdravlje i bezbednost te neophodna zaštita) ili centar za socijalni rad.

Nakon toga, vrše se konsultacije sa relevantnim stručnjacima i/ili institucijama, planiraju i realizuju aktivnosti u domenu svoje odgovornosti sa ciljem da se detetu osigura bezbednost i nesmetan dalji razvoj. Sačinjava se plan zaštite koji onda sadrži: aktivnosti usmerene na promenu ponašanja -pojačan vaspitni rad, rad sa roditeljem/starateljem, rad sa odeljenskom zajednicom, uključivanje učeničkog parlamenta i saveta roditelja (po potrebi i organa upravljanja); utvrđuje nosioce tih aktivnosti; vremensku dinamiku; načine na koje će se obezbediti ponovno uključivanje

dece u zajednicu kao i aktivnosti koje će ustanova preduzimati u saradnji sa drugim nadležnim institucijama.

Blagovremeno predviđanje, planiranje i definisanje načina postupanja je od izuzetnog značaja, a posebno upoznavanje svih zaposlenih sa koracima u proceduri koja se sprovodi u ovim situacijama. U svakodnevnom kontaktu sa decom ustanova treba da deluje sinhronizovano, da se razgovor sa decom/učenicima o istoj situaciji ne obavlja više puta od strane različitih zaposlenih lica već da se u okviru tima za zaštitu obezbedi adekvatan protok informacija koje su važne za efikasno sprovođenje mera.

Da bi intervencija bila efikasna najvažnije je da se precizno definiše ko, kada i na koji način postupa u situacijama nasilja, zanemarivanja i zlostavljanja. Svi u ustanovi - administrativno-tehničko osoblje, vaspitači, učitelji, nastavnici, odeljenske starešine, stručni saradnici, tim za zaštitu od nasilja i direktor treba da budu upoznati sa pojedinačnim zadacima i odgovornostima.

Vrlo je važno istaći da u ovom procesu obrazovno-vaspitne ustanove prevashodno pružaju podršku detetu, dok je ispitivanje zlostavljanja i zanemarivanja u nadležnosti drugih sistema. U celokupnom procesu potrebno je poštovati princip poverljivosti i najboljeg interesa deteta.

Na kraju, ne manje važan korak u zaštiti predstavlja i **praćenje efekata preduzetih mera**. Nakon realizacije mera ustanova mora da definiše konkretna zaduženja u cilju praćenja njihovih efekata. To znači da se nadalje prati ponašanje deteta koje je trpelo nasilje, ponašanje onih koji su se ponašali nasilno, kako reaguju deca koja su bila pasivni posmatrači, šta se dešava u vaspitnoj grupi, odeljenju, koliko su roditelji saradnici u aktivnostima na smanjivanju nasilja; kako funkcioniše tim, na koji način su druge institucije uključene i koji su efekti njihovog uključivanja. Rezultat praćenja treba da bude provera uspešnosti realizovanih mera, stalno razvijanje i unapređivanje preventivnih aktivnosti i raznovrsnih modela intervencije.

Pored svega navedenog, ustanova je obavezna i da prati ostvarivanje programa zaštite od nasilja, evidentira slučajeve nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, prati ostvarivanje konkretnih planova za zaštitu dece, analizira stanje i **sastavlja izveštaje**. Izveštaj o ostvarivanju programa zaštite treba da bude sastavni deo godišnjeg izveštaja o radu ustanove i dostavlja se Ministarstvu prosvete RS, odnosno, nadležnoj školskoj upravi. Izveštaj sadrži podatke o ostvarenim preventivnim i interventnim aktivnostima, broju i vrsti nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, preduzetim merama i njihovim efektima. Na osnovu analiza stanja, praćenja nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, vrednovanja kvaliteta i efikasnosti preduzetih mera i aktivnosti u oblasti prevencije i intervencije, ustanova definiše dalju politiku zaštite dece od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja.

5. Istraživanje

Pokrajinski ombudsman je, u skladu sa svojim nadležnostima, krajem 2011. godine sproveo istraživanje koje se odnosi na nasilje, zanemarivanje i zlostavljanje u osnovnim školama Vojvodine. Izveštaj se posebno bavi time koliko je nasilje prisutno u školama, kako zaposleni u školama postupaju u ovim slučajevima, odnosno, u kojoj meri

Sprečavanje i zaštita od zlostavljanja i zanemarivanja u osnovnim školama u AP Vojvodini u 2011.

sprovode mere koje su zakonom propisane u ovim slučajevima. Povod za ovakvo istraživanje predstavlja i činjenica da je nasilje sve prisutnije u školama, kao i to da se sve veći broj predavki ovoj instituciji upućuje u vezi sa (ne)postupanjem škola u slučajevima nasilja, odnosno zanemarivanja i zlostavljanja učenika/ca.

Predmet ovog istraživanja jeste nasilje, zanemarivanje i zlostavljanje učenika/ca u osnovnim školama APV.

Cilj istraživanja: utvrditi koliko je efikasan sistem zaštite dece od nasilja, zanemarivanja i zlostavljanja, odnosno na koji način funkcionišu timovi za zaštitu dece od nasilja, zanemarivanja i zlostavljanja u osnovnim školama APV.

Metodologija

Za potrebe ovog istraživanja osmišljen je upitnik sa ukupno 23 pitanja otvorenog i zatvorenog tipa. Istraživanje je sprovedeno u periodu decembar 2011 – februar 2012 putem pismenog anketiranja. Uzorak su činila lica koja u školi rukovode timom za zaštitu od zanemarivanja i zlostavljanja – pedagozi, psiholozi, nastavnici, direktori i sl. Uzorak čini ukupno 344 osnovne škole.

Sadržaj upitnika

Osnovni podaci sadrže podatke i nazivu škole, mestu i stručnom licu koje ga popunjava.

Prvi deo upitnika (ukupno osam pitanja) odnosi se generalno na primenu Pravilnika o protokolu postupanja ustanove, upoznatost zaposlenih sa procedurama, broj formiranih timova za zaštitu od nasilja, izradu programa zaštite, stepen informisanosti zaposlenih, način usavršavanja, dakle, generalno stepen primene osnovnih koraka u realizaciji procesa zaštite dece od zanemarivanja i zlostavljanja u školi.

Drugi deo (preostalih 15 pitanja) odnosi se na podatke koje škole imaju o evidentiranim slučajevima nasilja prema učenicima/ama, njihov broj, stepen saradnje škola sa institucijama, preduzetim merama zaštite, procene učinkovitosti timova i sl.

Najvažniji segmenti istraživanja prikazani su u narednom poglavlju.

6. Rezultati istraživanja

Obradom podataka i analizom prikupljenih odgovora dobijeni su sledeći rezultati.

I Primena Pravilnika o protokolu postupanja u ustanovi u odgovoru na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje

Od ukupno 344 osnovne škole u AP Vojvodini, na upitnik je **odgovorilo ukupno 299** škola, odnosno, 87% uzorka. Budući da je procenat odgovora visok, uzorak možemo smatrati reprezentativnim za zaključke koji slede.

Sprečavanje i zaštita od zlostavljanja i zanemarivanja u osnovnim školama u AP Vojvodini u 2011.

1. Prema *Pravilniku o protokolu postupanja u ustanovi u odgovoru na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje* svaka vaspitno-obrazovna ustanova dužna je da upozna sve zaposlene, decu, učenike/ce i roditelje sa njihovim osnovnim pravima, obavezama i odgovornostima koja su propisana zakonom, ovim pravilnikom i drugim podzakonskim aktima.

Od 299 škola, ukupno 298 (99,9%) je odgovorilo da je upoznato sa ovim pravilnikom, te **možemo reći da su škole gotovo u potpunosti upoznate sa odredbama Pravilnika koje se odnose na postupak zaštite dece od nasilja u školama.**

1. Na pitanje da li u školi postoji tim za zaštitu od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja ukupno njih 296 (99,9%) odgovorilo pozitivno.

2.1. Mnoge škole navode da su 2010. godine, u vreme kada je ovaj protokol posebno definisan, već imale ustanovljen sistem mera prevencije u borbi protiv nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja. To se može smatrati rezultatom primene ranije donetih propisa, kao i rezultatom programa koji je Unicef počeo da realizuje pod nazivom „Škola bez nasilja“⁶, u kom je učestvovao i izvestan broj vojvođanskih škola. U 2010. je stoga formirano 59 timova, a u 2011. godini 39. Budući da su dve trećine škola u Vojvodini prepoznale značaj formiranja timova i pre donošenja posebnog pravilnika, a da u 2012. godini gotovo sve škole imaju posebno određene članove tima za zaštitu dece od nasilja u školama **možemo konstatovati da učenici/ce imaju kome da se obrate kada dožive nasilje ili zlostavljanje u školi.**

2.2. Međutim, kada je u pitanju efikasnost rada članova tima, rezultati ukazuju na sledeće: broj članova tima je fluktuirajući od škole do škole i kreće se u rasponu od tri člana pa do čak 45 članova. Prosek na nivou odgovorenih upitnika je 6 članova po timu. Jedan od osnovnih problema koji se navodi jeste njihov broj - ili je mali ili veliki. U slučaju prekobrojnosti, dolazi do teškoća u usklađivanju dogovorenih aktivnosti i donošenja konsenzusa o planiranju daljih akcija. U slučaju kada postoji nedovoljan broj članova, problem nastaje u animiranju šireg nastavničkog kadra. U oba slučaja, kao još jedan organizacioni problem navodi se česta situacija da članovi ovog tima rade u nekoliko škola ili u različitim smenama iste škole.

Prema odredbama Protokola broj članova nije izričito definisan jer njihova organizacija zavisi od specifičnosti ustanove, a direktor škole je nadležan za utvrđivanje broja i sastava članova tima. U tom smislu, **iako su određena lica koja čine tim za zaštitu dece od nasilja pitanje je koliko je njihov rad efikasan u školi i u kom stepenu se učenicima zaista pruža podrška kada im je ona potrebna.**

2.3. Kada su u pitanju podaci koji se tiču rukovođenja timom, utvrđeno je da njime najčešće rukovode nastavnici/e različitih profila (88), zatim slede stručni saradnici - pedagozi/škinje (73), psiholozi/škinje i direktori/ce škola (po 55 slučajeva), učitelji/ce

⁶ Realizacija programa „Škola bez nasilja“ započeta je školske 2005/06. godine. Program sprovodi Unicef u saradnji sa resornim ministarstvima Vlade Republike Srbije. Namenjen je pre svega deci, nastavnicima i zaposlenima u školi, ali i roditeljima i čitavoj lokalnoj zajednici. Razvojnog je karaktera i nastoji da postane sastavni deo vaspitnog rada u školama.

Sprečavanje i zaštita od zlostavljanja i zanemarivanja u osnovnim školama u AP Vojvodini u 2011.

(23), sekretari/ice (5). Uočljivo je, dakle, da se problemom nasilja bave različiti stručni kadrovi u školama.

3. U trećini anketiranih škola (tačnije 32%) postoje formirani vršnjački timovi za prevenciju i borbu protiv nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, dok ostatak škola nema formirane ovakve timove. Gotovo dve trećine škola nisu prepoznale ulogu vršnjaka u prevenciji ove pojave, iako je broj slučajeva vršnjačkog nasilja generalno u porastu. Ovaj podatak iznenađuje jer mnoga istraživanja ukazuju upravo na to koliko aktivnosti vršnjaka mogu pozitivno uticati na smanjenje nasilja u školi.

4. Kada je u pitanju aktivnost učeničkih parlamenata većina škola, njih 284 (95% uzorka) odgovorilo je da u školi imaju aktivan učenički parlament i da se učenici na taj način, između ostalih sadržaja, upoznaju i sa ulogom tima za zaštitu od nasilja i zlostavljanja u školi.

Iz ovog i prethodnog pitanja može se primetiti da škole u sprečavanju nasilja uključuju predstavnike/ce učeničkog parlamenta (tako što njihove članove upoznaju sa postupcima koji se u ovim situacijama sprovode), ali ne koriste u dovoljnoj meri mogućnost formiranja posebnih vršnjačkih timova koji bi svoj rad u odeljenju i razredima posebno prilagodili ovom problemu.

5. Program zaštite od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja izradilo je 279 (93%) škola, dok devet škola⁷ navodi da nema ovaj program a osam škola navodi da sprovodi neki drugi sličan program (akcioni plan, program prevencije nasilja, okvirni plan rad, seminari, edukacije i sl.) ili da je izrada programa u toku⁸. S obzirom na to da se vreme istraživanja odnosi na kraj prvog polugodišta ovaj podatak ukazuje na to da su **škole pripremljene, da u većini slučajeva poštuju zakonske propise koji se tiču utvrđivanja programa za zaštitu od nasilja**, ali da svakako treba podstaći i one škole koje nisu uvrstile ovaj program u godišnji plan i program rada da što pre utvrde mere postupanja u konkretnim situacijama.

6. Kada je u pitanju informisanje **98% škola navodi da su zaposleni upoznati sa Pravilnikom, kao i pravima, obavezama i odgovornostima učenika, roditelja i zaposlenih**. U 95% škola ističe se da su sa ovim propisima upoznati učenici, a u 91% i roditelji. U školama u Malom Idošu, Maglicu i Vračevom Gaju navode da nisu sačinjavali i distribuirali ove informacije. Nastavnici su o ovome upoznati putem nastavničkog veća, odeljenskog veća, kolegijuma i sl., dok su roditelji obavesteni putem roditeljskih sastanaka, a učenici tokom sastanaka sa odeljenskim starešinom.

6.1. Navedene informacije su u 66% škola istaknute na oglasnim tablama, 27% škola je delilo štampani materijal u vidu brošura, a 9% škola ima prikazane informacije na veb-sajtu škole.

⁷ Osnovne škole u Novom Miloševu, Bačkom Petrovom selu, Gornjem bregu, Nikolincima, Trešnjevcu, Kanjiži, Bačkom Monoštoru, Jarikovcu i Velikom Gradištu.

⁸ OŠ „Sonja Marinković“ (Novi Sad), škole u: Bačkoj Palanci, Belegišu, Čenti, OŠ „Mladost“ u Vršcu, „Bratstvo“ u Alibunaru, u Lokvama i Kupusini.

Iako veliki procenat škola navodi podatak da se zaposleni, učenici/e i roditelji upoznaju sa ovim temama, pitanje je u kojoj meri te informacije dopiru do onih kojima je najpotrebnija i da li se koriste u dovoljnoj meri. Predstavka koju je Pokrajinskom ombudsmanu uputio građanin iz jedne osnovne škole u okolini Novog Sada, u kojoj se žali da njegov sin ni nakon nekoliko godina zlostavljanja od strane drugog učenika iste škole ne zna ko su članovi ovog tima (iako škola tvrdi da je su učenici/ce i roditelji obavešteni) dovoljno govori o tome da se samo „informisanje“ često nije dovoljno da bi se učenici obratili za pomoć. Pritužbe koje Pokrajinski ombudsman dobija upravo od roditelja učenika/ca koje su pretrpela neki vid nasilja u školi upravo se odnose na propuštanje zaposlenih u ustanovi da adekvatno postupaju, kako prema onom ko vrši nasilje tako i prema onom ko je nasilje doživeo.

7. Škole u manjem broju organizuju edukacije u cilju prevencije nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja. Rezultati ukazuju na podatak da je 44 odsto škola imalo ovako organizovan vid edukacija za učenike a da su u 40 odsto škola edukacije sprovedene za sve zaposlene. U svega 22% škola obuke su realizovane za jedan deo zaposlenih, dok su u 27% škola obuke organizovane isključivo za članove tima za zaštitu. Obuka za roditelje organizovana je u 23% škola, a u 16% škola uopšte nisu organizovane slične obuke.

8. 254 škole (85% ispitanih škola) istaklo je da postoji potreba daljeg usavršavanja zaposlenih u školi radi unapređivanja kompetencija za preventivni rad, uočavanje, prepoznavanje i reagovanje na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje.

Odgovori iz ovog i prethodnog pitanja ukazuju na to da je zaposlenima u svakodnevnom radu potrebno usavršavanje u oblasti zaštite dece od nasilja a da potreba za edukacijama ovog tipa nije dovoljno prepoznata, iako se programom zaštite predviđaju kao obavezne u cilju unapređivanja kompetencija zaposlenih za preventivni rad, blagovremeno uočavanje, prepoznavanje i reagovanje na nasilje, zanemarivanje i zlostavljanje.

II Podaci iz evidencija i dokumentacija timova za zaštitu od zanemarivanja i zlostavljanja dece iz 2011. godine

1. Prema podacima iz 252 škole u 2011. godini zabeleženo je ukupno 4872 slučaja nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja nad decom u školama, što čini 24% od ukupnog broj učenika u vojvođanskim osnovnim školama⁹. Ovo znači da je praktično svaki četvrti učenik/ca bio izložen situaciji nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja. Moguće je da u ukupnom broju evidentiranih slučajeva nasilja ima ponovljenih slučajeva nasilja nad istim učenikom/com, a, s druge strane, podaci o ukupnom broju slučajeva nasilja dobijeni su na velikom uzorku škola ali ne i svim

⁹ U 2010/11 školskoj godini u osnovnim školama u Vojvodini bilo je ukupno 20532 učenika/ce (podatak preuzet sa:

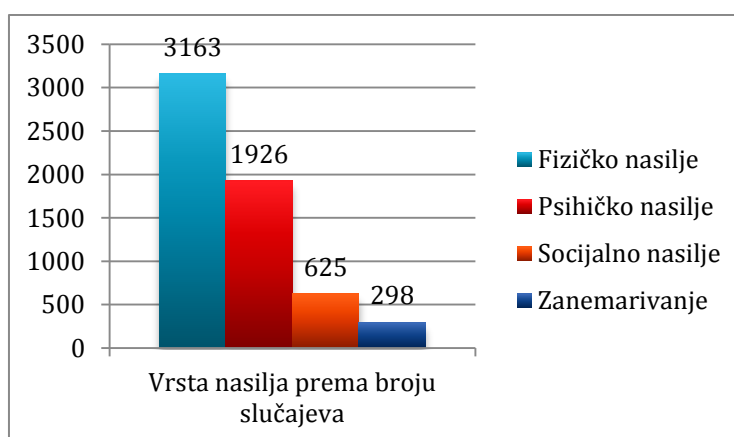
<http://www.obrazovanje.vojvodina.gov.rs/images/stories/Dokumenti/Informacije/2011/Broj%20ucenika%20i%20odeljenja%20po%20nastavnim%20jezicima%20u%20APV%202010-11.pdf>

Sprečavanje i zaštita od zlostavljanja i zanemarivanja u osnovnim školama u AP Vojvodini u 2011.

školama, pa je verovatno ukupan broj slučajeva nasilja u školama još veći. Neke od škola navode da timovi nemaju evidentirane sve takve slučajeve, jer se jedan broj slučajeva rešava na nivou odeljske zajednice. Oko 17 odsto škola navelo je da nisu zabeležile slučajeve nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, dok neke škole beleže više od 100 (čak do 360) ovakvih slučajeva na godišnjem nivou. Činjenica da gotovo 40 škola nije odgovorilo na postavljeno pitanje ukazuje i na to da priličan broj škola ne vodi evidencije o ovim slučajevima.

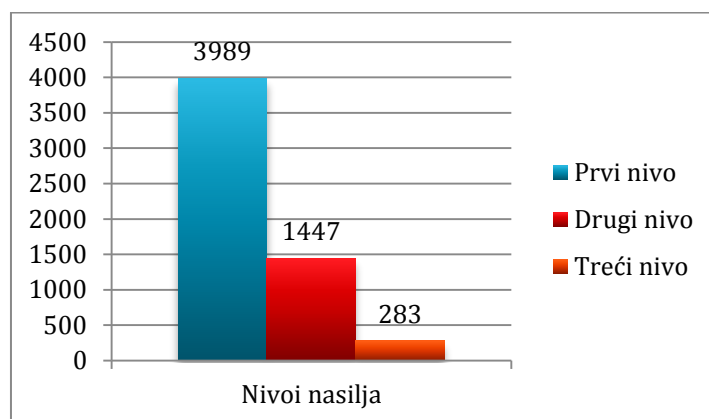
Podaci koji slede odnose se slučajeve nasilja koji su evidentirani u školama.

2. Najveći broj evidentiranih slučajeva nasilja odnosi se na fizičko nasilje (3163 evidentirana slučaja), psihičko nasilje je zabeleženo u 1926, socijalno u 625, a zanemarivanje u 298 slučajeva nasilja¹⁰. Zabeleženo je i nekoliko slučajeva elektronskog nasilja.

Grafikon 1

3. Kada je reč o nivoima nasilja, najviše je slučajeva nasilja prvog nivoa – 3989, drugog nivoa – 1447, a trećeg 283.

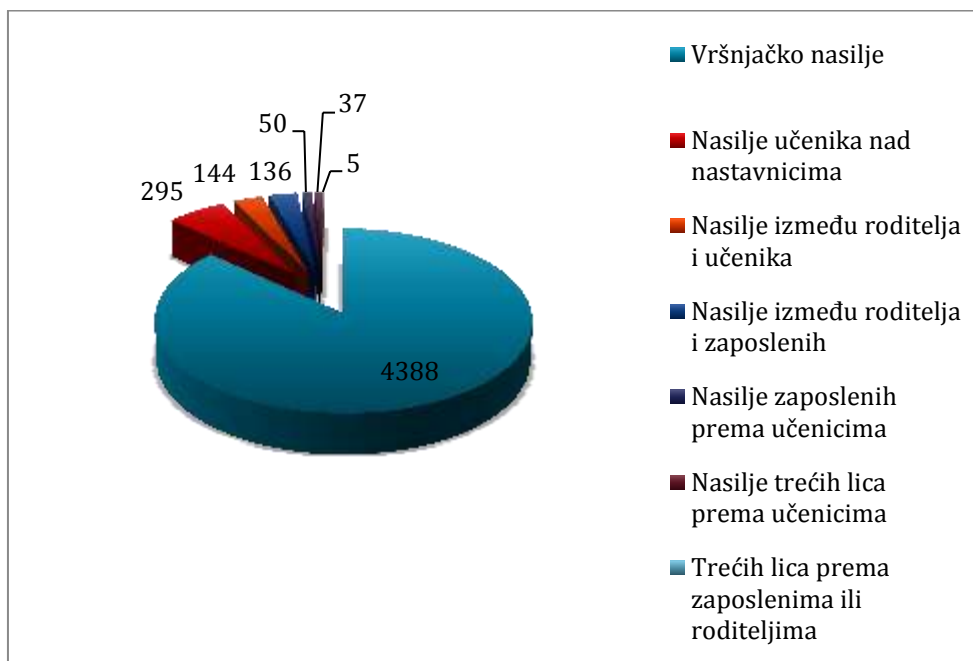

Grafikon 2

¹⁰ Ukupan broj evidentiranih slučajeva prema vrsti nasilja je veći od ukupnog broja prijavljenih slučajeva nasilja najverovatnije zbog toga što su neki od učenika/ca istovremeno pretrpeli više vrsta nasilja.

Sprečavanje i zaštita od zlostavljanja i zanemarivanja u osnovnim školama u AP Vojvodini u 2011.

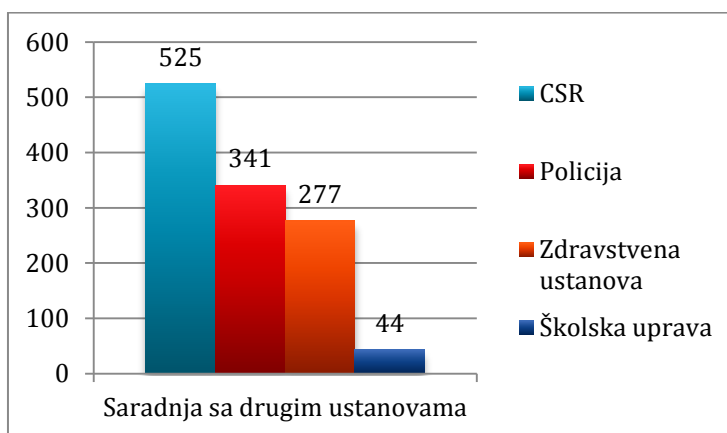
4. Ubedljivo je najviše slučajeva vršnjačkog nasilja – 4388, a zatim slede: nasilje učenika/ca nad nastavnicima/ama – 295, između roditelja i učenika – 144, roditelja i zaposlenih – 136, zaposlenih prema učenicima – 50, trećih lica prema učenicima – 37, trećih lica prema zaposlenima ili roditeljima – 5

Grafikon 3

Vidi se, dakle, da je nasilje u školama vrlo prisutno, da je najčešće evidentirano kao fizičko, prvog nivoa i da se dešava među učenicima. Iznenaduje, međutim, podatak da se nasilje učenika/ca prema nastavnicima gotovo šest puta češće dešava u odnosu na nasilje nastavnika prema učenicima.

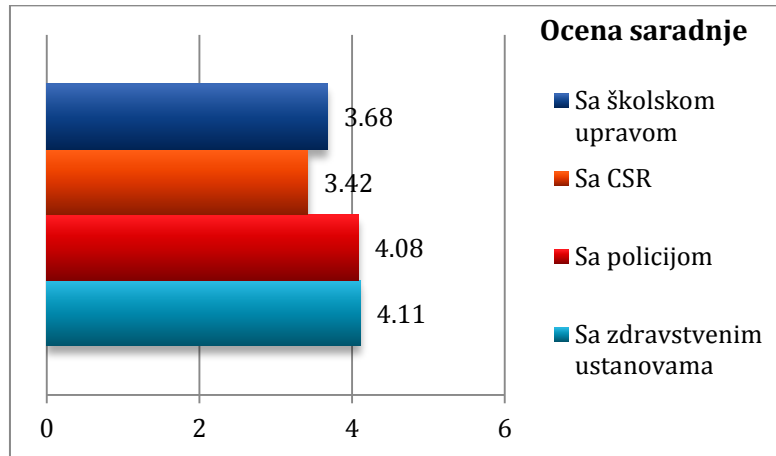
5. Kada je u pitanju saradnja sa drugim ustanovama škole su najčešće tražile asistenciju centara za socijalni rad – u 525 slučajeva, zatim policije – 341, zdravstvenih ustanova – 277, školskih uprava – 44 i u dvadesetak slučajeva od drugih ustanova/organizacija.

Grafikon 4

Sprečavanje i zaštita od zlostavljanja i zanemarivanja u osnovnim školama u AP Vojvodini u 2011.

6. Najbolje je ocenjena saradnja škole sa zdravstvenim ustanovama (prosečna ocena 4,11 na skali od 1 do 5) i policijom (prosečna ocena 4,08), dok se ocene saradnje sa drugim ustanovama kreću između 3,42 (centar za socijalni rad) i 3,68 (školske uprave).

Grafikon 5

Iako najveći broj slučajeva nasilja škole upućuje na centre za socijalni rad, saradnja sa ovim ustanovama ocenjena je kao prosečna, najviše zbog sporog postupanja, slabe komunikacije i nedostatka povratne informacije o postupku. Pozitivni aspekti saradnje sa ovim ustanovama prepoznati su na polju edukacija. Sa druge strane, ohrabruje podatak da policija i zdravstvene ustanove aktivno saraduju u ovim slučajevima, i škole način saradnje ocenjuju nešto višom prosečnom ocenom.

7. U slučajevima nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja u školama su preduzimane sledeće interventne mere:

- pojačani vaspitni rad (prvi nivo nasilja) – u 3651 broju slučajeva
- rad sa roditeljima – 2904 slučajeva
- rad sa odeljenskom zajednicom – 1523
- pojačani vaspitni rad sa učenicima (drugi nivo nasilja) – 1368
- vaspitno-disciplinski postupci protiv učenika – 614
- uključivanje učeničkog parlamenta u intervenciju – 98
- uključivanje saveta roditelja u intervenciju – 37
- druge mere - 19

8. Na skali od 1 do 7, efektivnost preduzetih interventnih mera u sprečavanju i daljem širenju nasilja ocenjene su prosečno, ocenom 4,79 (ovo su uglavnom procene rukovodilaca timova za zaštitu).

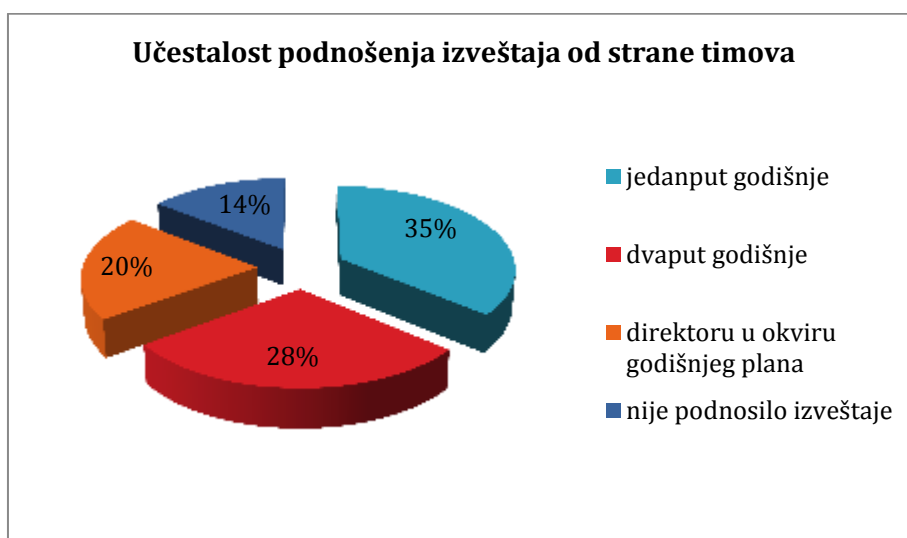
Uočljivo je da škole u velikom broju preduzimaju mere predviđene Pravilnikom, ali da je njihova efektivnost srednje ocenjena kada je u pitanju uticaj na ovu pojavu u školi.

Sprečavanje i zaštita od zlostavljanja i zanemarivanja u osnovnim školama u AP Vojvodini u 2011.

9.,10. Protiv zaposlenih, u 2011. godini pokrenuto je ukupno 24 disciplinska postupka u vezi sa slučajevima nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja. Kada su u pitanju disciplinske mere izrečeno je osam novčanih kazni i dva prestanka radnog odnosa.

Ovaj podatak zabrinjava jer, iako je zabeleženo ukupno 50 slučajeva, postupci protiv zaposlenih pokrenuti su u polovini ovih slučajeva, a svega petina je snosila neke od zakonski predviđenih mera u ovim situacijama. Ukoliko se ovaj podatak uporedi sa brojem pokrenutih vaspitno-disciplinskih mera u odnosu na učenike/ce, mogli bismo zaključiti da je tolerancija na nasilno ponašanje zaposlenih prema učenicima/ama mnogo veća, da se retko evidentira a još ređe sankcioniše u školama.

11.,12. Prema podacima koji su prikupljeni iz upitnika, izveštaje o ostvarivanju programa zaštite timovi za zaštitu podnose direktoru jedanput godišnje (u 35% slučajeva), dvaput godišnje (u 28% slučajeva), dok je 20% rukovodilaca timova navelo da izveštaje podnose nastavničkom veću ili direktoru u okviru godišnjeg izveštaja o radu. 14% rukovodilaca timova je navelo da nisu podnosili i da ne sastavljaju izveštaje o ostvarivanju programa zaštite. Izveštaji o ostvarivanju programa zaštite predočeni su školskom odboru u 66% slučajeva, savetu roditelja u 55% slučajeva, a učeničkom parlamentu u 33% slučajeva.

Grafikon 6

Izveštavanje o ostvarivanju programa zaštite prema Protokolu treba da vrši odeljenski starešina, koji je dužan da beleži nasilje na prvom nivou, prati i procenjuje delotvornost preduzetih mera i aktivnosti i podnosi izveštaj timu za zaštitu, u skladu sa dinamikom koja je predviđena programom. Izveštavanje o slučajevima koji zahtevaju uključivanje u nasilje drugog i trećeg nivoa, dokumentaciju i evidenciju vodi, čuva i analizira pedagog i psiholog škole (ili izuzetno drugi člana tima koga određuje direktor). Tim za zaštitu od zlostavljanja i zanemarivanja podnosi izveštaj dva puta godišnje, a direktor dalje izveštava organ upravljanja, savet roditelja i učenički parlament.

Način izveštavanja o slučajevima nasilja u školama, dakle, nije u skladu sa dinamikom koja je propisana, odnosno, poštuje se u proseku od strane četvrtine anketiranih škola.

13. Na skali od 1 do 5, rad timova za zaštitu od zanemarivanja i zlostavljanja u školi ocenjen je prosečnom ocenom 3,69. Moglo bi se reći da je ova ocena u skladu sa problemima koji su rukovodioci ovih timova ranije istakli a tiču se slabe motivacije zaposlenih za uključivanje u tim, nejednakog angažovanja članova, teškoća u rešavanju organizacionih pitanja (dinamike i vremena sastanaka, konsenzusa oko odluka), nedovoljnog iskustva u radu i poznavanja mogućnosti predviđenih Pravilnikom.

Imajući u vidu ove procene moglo bi se zaključiti da **efikasnost timova za zaštitu dece od zanemarivanja u zlostavljanja u školama nije u skladu sa očekivanjima. Iako u velikom broju osnovnih škola tim formalno postoji, učenici/e još uvek ne uživaju stepen zaštite od nasilja na onom nivou koji je predviđen Pravilnikom.**

7. Zaključci

Odaziv škola na istraživanje koje je Pokrajinski ombudsman sproveo na temu zaštite dece od nasilja, zanemarivanja i zlostavljanja je relativno visok (iznosi 87% od ukupnog broja osnovnih škola u AP Vojvodini). U tom smislu, zaključci do kojih se došlo mogu se smatrati relevantnim kada je u pitanju nasilje u školama i funkcionisanje timova za zaštitu od zanemarivanja i zlostavljanja. Razočarava podatak da gotovo sedmina ukupnog broja škola (ukupno 45) nije odgovorilo na pitanja koja čine sastavni deo upitnika, što može ukazivati na to da ovaj broj škola u Vojvodini najverovatnije ni nema razrađenu proceduru zaštite dece od nasilja u ustanovi.

Na osnovu prikupljenih podataka iz ukupno 299 osnovnih škola u Vojvodini Pokrajinski ombudsman došao je do sledećih zaključaka:

Osnovne škole se generalno pridržavaju odredbi Pravilnika o protokolu postupanja u ustanovi u odgovoru na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje. Škole su gotovo u potpunosti upoznate sa odredbama koje su njime definisane, koracima koji treba da se sprovode u postupcima zaštite učenika/ca u školama. Timovi za zaštitu učenika od nasilja formirani su u gotovo svim školama i učenici/ce imaju kome da se obrate kada dožive nasilje ili se nađu u ovakvim situacijama. Pored toga, škole su u velikom broju pripremljene, imaju utvrđen program zaštite ali u tek nešto više od polovine informišu zaposlene, učenike/ce i roditelje o odgovarajućim pravima, obavezama i odgovornostima predviđenih propisima. Aktivnosti koje se primenjuju u cilju sprečavanja nasilja u školama su u većini škola postale deo svakodnevne prakse.

Sa druge strane, iako ohrabruje podatak škole formalno poštuju propise i pridržavaju Pravilnika, pitanje je koliko takvim informacijama raspolažu sami učenici kada su im one najpotrebnije, kao i koliko su efikasne mere koje se sprovode u ovim situacijama. Planirane aktivnosti i uloga tima za zaštitu u ustanovi mora biti transparentnija, a uverenje škola da je dovoljno jedanput informisati učenike/ce putem knjige obaveštenja ili putem oglasne table treba s vremena na vreme preispitivati.

Rad timova za zaštitu učenika/ca od nasilja u školama nije dovoljno efikasan. Ovo se odnosi prevashodno na broj njihovih članova koji najčešće nije optimalan (ili je preveliki ili premali), kao i probleme sa kojima se članovi suočavaju prilikom organizacije sastanaka, utvrđivanja konsenzusa ukoliko rade u suprotnim smenama i sl.

Sprečavanje i zaštita od zlostavljanja i zanemarivanja u osnovnim školama u

Ova konstatacija je u skladu sa procenama efikasnosti samih članova tima (na skali od 1-5 rad timova ocenjen je prosečnom ocenom 3,69). Na osnovu dobijenih informacija stiče se utisak da timovi za zaštitu dece od nasilja u školi formalno postoje, ali ne daju u potpunosti rezultate koji se očekuju, kako u odnosu prema učenicima/ama tako i u radu zaposlenih kada se suoče sa pojavom nasilja.

Uključivanje učenika/ca u prevenciju ili zaštitu učenika/ca od nasilja je na niskom nivou. Moglo bi se reći da škole učenicima/ama još uvek ne ukazuju dovoljno poverenja i ne uključuju ih dovoljno u ovaj proces. Nasuprot mnogim istraživanjima koja ukazuju na značajnu ulogu vršnjaka u prevenciji nasilja, svega jedna trećina škola ima vršnjački tim za borbu protiv nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja u školi. Skoro sve škole imaju formiran učenički parlament (95%), ali se njegovi potencijali zapravo malo koriste u praksi. Na primer, izveštaji o ostvarivanju programa zaštite učeničkom parlamentu predočavaju se u svega 33% slučajeva, a budući da se ovo odnosi samo na škole koje su učestvovala u istraživanju ovaj procenat je u realnosti još manji. Može se zaključiti da angažman učenika/ca na ovom polju nije velik i da ima još mnogo prostora za njihovo uključivanje, posebno kada je u pitanju vršnjačko nasilje koje je u porastu. Uloga vršnjačkih timova bila bi prevashodno značajna u aktivnostima koji se tiču prevencije i upoznavanja ostalih učenika/ca o postupcima zaštite u školi.

Obučavanje i usavršavanje zaposlenih o nasilju, zlostavljanju i zanemarivanju učenika/ca je na niskom nivou. Iako velika većina škola ističe da postoji potreba daljeg usavršavanja zaposlenih u ovoj oblasti (gotovo 85%) u svega 40 odsto škola su organizovane edukacije ovog tipa za sve zaposlene. Obuke čak ne obuhvataju uvek sve zaposlene pa se tako u 22% one odnose na samo jedan deo zaposlenih, dok se u 27% škola organizuju isključivo za članove tima za zaštitu. Kada govorimo o edukaciji učenika ona je na još nižem nivou i primenjuje se u manje od polovine škola, a roditelja u manje od četvrtine. Sve ovo ukazuje na to da škole još uvek ne prepoznaju značaj kontinuiranog usavršavanja u oblasti zaštite dece od nasilja, i da ne pridaju važnost obukama ovog tipa, iako su one zakonom propisane kao obavezne.

Evidencije, dokumentacije i izveštavanje o slučajevima nasilja u osnovnim školama sprovode se u malom broju. Kada je u pitanju redovno vođenje dokumentacije ono često predstavlja napor zaposlenima pa je mnoge škole i timovi ni ne vode (ili ne vode redovno), a i u slučajevima kada ono jeste deo prakse, način vođenja podataka nije ujednačen. Iako Pravilnik predviđa dostavljanje izveštaja o ostvarivanju programa zaštite direktoru od strane timova za zaštitu dva puta godišnje, ono se u praksi dešava u svega 28% uzorka škola. U većini škola to se čini jednom godišnje.

Saradnja škola sa centrima za socijalni rad i školskim upravama na niskom nivou. Iako veliki broj slučajeva koji se dogodi u školama upućuje na centre za socijalni rad, saradnja sa ovim ustanovama ocenjena je prosečnom ocenom, pre svega zbog loše komunikacije i sporog reagovanja na prijave. Ovo se takođe odnosi i na školske uprave, dok je, s druge strane kvalitet saradnje sa policijom i zdravstvenim ustanovama ocenjeno nešto višom ocenom.

8. Preporuke

Na osnovu zaključaka istraživanja „Sprečavanje i zaštita od zlostavljanja i zanemarivanja u osnovnim školama AP Vojvodine“, u cilju što efikasnije zaštite učenika/ca od nasilja, zamenica za zaštitu prava dece u instituciji Pokrajinskog ombudsmana direktorima škola i rukovodiocima timova za zaštitu od zlostavljanja i zanemarivanja preporučuje sledeće:

1. Da se poboljšaju načini informisanja učenika/ca o ulozi i aktivnostima tima za zaštitu od zlostavljanja i zanemarivanja u školi, kao i transparentnost njihovog rada. Svi učenici/ce, zaposleni i roditelji dece koja pohađaju ustanovu treba da znaju imena članova ovog tima u školi, kao i situacije u kojima im se mogu obratiti.
2. Da direktor ustanove utvrdi optimalan broj zaposlenih u timu kako bi tim za zaštitu od zlostavljanja i zanemarivanja mogao da odgovori zahtevima i potrebama učenika (najčešće je to 4-6 članova). Potrebno je da se u najkraćem mogućem roku reše svi organizacioni problemi koji umanjuju efikasnost rada članova ovog tima, što se posebno odnosi na njihov broj, rad u suprotnim smenama ili školama, kao i dinamiku susreta.
3. Da škola maksimalno angažuje predstavnike/ce učeničkog parlamenta i članove vršnjačkog tima koji će u skladu sa uzrastom i mogućnostima učestvovati u procesu zaštite učenika/ca od nasilja u školi. Potrebno je da se rad predstavnika vršnjačkih timova i učeničkih parlamenata jednako uvažava, upućuje na saradnju sa članovima tima za zaštitu od zlostavljanja i zanemarivanja u školi i redovno izveštava o ostvarivanju programa zaštite u školi.
4. Da se poštuje zakonom propisana obaveza stručnog usavršavanja zaposlenih radi unapređivanja kompetencija za preventivni rad, blagovremeno uočavanje, prepoznavanje i reagovanje na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje dece. Potrebno je da se obuke u oblasti zaštite dece od nasilja redovno organizuju u školi i da ih pohađaju svi zaposleni. Takođe edukacije ovog tipa treba planirati tokom školske godine i za učenike/ce i njihove roditelje.
5. Dosledno poštovati odredbe Pravilnika koje se tiču vođenja evidencije i čuvanja dokumentacije, vršenja analiza i redovnog izveštavanja o programu zaštite. Potrebno je da zaposleni redovno evidentiraju slučajeve nasilja, zanemarivanja i zlostavljanja u sva tri nivoa, analiziraju uspešnost ostvarivanja konkretnih planova zaštite i izveštavaju direktore škola o ostvarivanju programa zaštite.